

**OILAVIY TARBIYA INSON MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHDA
ENG MUHIM KO'RSATKICH***Tolibova Saodat Xudoyberdi qizi**ShDPI magistranti**Tel:+9888 570 54 00*

Annotatsiya :Maqolada oila – muqaddasligi. Oila qurish - o'ta mas'uliyatli ish ekanligi. U muqaddas oilada milliy kelajagi mujassam etishi. Yoshlarni tarbiyalash, kamolotga yetkazish, ilm-hunar berish, uyli-joyli qilish va oilaviy tarbiya ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar shakllantirishda eng muhim ko'rsatkich ekanligini ilmiy jihatdan ochib berilgan va dalillangan.

Kalit so'zlar: oila, bola-chaqa, axloq, xulq-atvori, axloqiy tuyg'ular, axloqiy bilim.

Аннотация В статье семья священна. Создание семьи – очень ответственное дело. Он — воплощение национального будущего в святом семействе. Воспитание молодежи, доведение ее до зрелости, привитие знаний, обеспечение домашнего и семейного воспитания является важнейшим показателем формирования духовно-просветительских мероприятий научно выявлено и доказано.

Ключевые слова: семья, ребенок, мораль, поведение, нравственные чувства, нравственные знания.

Abstract: In the article, the family is sacred. Building a family is a very responsible thing. He is the incarnation of the national future in the holy family. Educating young people, bringing them to maturity, imparting knowledge, making them home and family education is the most important indicator in the formation of spiritual and educational events.scientifically revealed and proven.

Key words: family, child, morality, behavior, moral feelings, moral knowledge.

KIRISH

O'zbek oilalarida uch-to'rt, hatto besh avlod vakillari (ya'ni, bobo-buvilar, ot-onalar, farzandlar, nevaralar) o'zaro ahillikda, bahamjihat umr kechiradilar. Har bir bo'g'inning o'z burchi va mas'uliyati, o'z erki va mavqei bor. Oila – muqaddas. Oila qurish - o'ta mas'uliyatli ishdir. U muqaddas oilada milliy kelajagi mujassam. Yoshlarni tarbiyalash, kamolotga yetkazish, ilm-hunar berish, uyli-joyli qilish – aksariyat oilalarning eng oliy maqsadidir. O'zbekning hayotdan ko'zlagan asl muddaosi - bola-chaqali bo'lish, bularning to'yini, orzu-havasini ko'rish. Yosh avlodni hayotga yo'llantirish, bular uchun muayyan boshlang'ich nuqta – start pozitsiyasi yaratib berish turli millatlarda turlichadir. Ayrim xalqlar mentalitetida farzandlar

voyaga yetgach, oilasi, ota-onasini tashlab, faqat o'z kuchi bilan mustaqil oyoqqa turish uchun uyini tark etadi. O'zi ham oila qurib, farzand ko'rib, uni katta qilganda – u ham avlodlar vorisligiga chek qo'yib, oilasini tark etadi.

O'zbeklarda yoshlar uchun juda yuqori start pozitsiyasi yaratib, hayotga yo'llanadi. Uylanayotgan yigitga kamida 1-2 xonali uy, turmushga chiqayotgan qizga mebel jihozlari va uy anjomlari taqdim etiladi. Ikki yosh farzandli bo'lgach, o'z navbatida, estafetani qabul qilib, keyingi avlodni hayotga tayyorlay boshlaydi. Ushbu milliy qadriyat oilaviy munosabatlarda ham vujudga kelishi mumkin bo'lgan begonalashuv jarayonini bartaraf etadi, avlodlar vorisligi uchun zamin yaratadi. Ayni paytda bu qadriyat, yoshlardagi boqimandalik, beg'amlik, o'z hayoti uchun mas'uliyatni faqat kattalarga topshirib qo'yish kabi illatlarni inkor etadi, o'z kelajagini o'z qo'li bilan yaratishga ishtiyoqni rag'batlantiradi. Ahil oilalarda aksariyat masalalar o'zaro fikr almashuv, maslahat va kengash orqali hal etiladi. Er-xotin, qaynona-kelin, aka-ukalar orasida sodir bo'ladigan ba'zi ixtiloflar mahalla va qarindosh-urug'lar vositachiligida bartaraf etiladi. Oilani fuqarolik jamiyatining, davlatning eng muhim hujayrasi deyishadi. Chunki har bir jamiyat a'zosining, bo'lajak fuqaroning tarbiyasi oiladan boshlanadi. Oila uch jihatni: o'zining bevosita ko'rinishi bo'lmish nikohni; oilaviy mulk va anjomlar hamda ular haqidagi g'amxo'rlikni; bolalar tarbiyasini o'z ichiga oladi.

Shaxs ma'naviyatini rivojlantirishning omillari va vositalari ko'p. Shulardan biri farzandning ota-onaga va ota-onaning farzandga bo'lgan munosabati masalasidir. O'zbek xalqining eng qadimiy davrlardan boshlab, hozirga qadar davom etib kelayotgan, o'z ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydigan ajoyib qadriyatlaridan biri - ota-onani farzandlar tomonidan yuksak darajada e'zozlash, izzat-ikromini, hurmatini joyiga qo'yishdan iboratdir. Farzand uchun dunyoda ota-onadan ko'ra mehribon, aziz va mo'tabar zot yo'q. Ota-ona farzandlarning suyanchig'i, bitmas-tuganmas boyligidir. Ota-ona o'z farzandidan hech narsani ayamaydi. Ularning tabiat ato etgan buyukliklari ham ana shunda. O'zbek xalqi odob-axloqi buyicha, keksalarning, ota-onaning oldidan salom bermasdan o'tish gunoh hisoblanadi. Ota-onani qadrlash, ularning beo'lchov, beminnat xizmatiga bir umr sodiq bo'lish, duolarini olish — bolalarning farzandlik burchidir. Bu milliy qadriyatlarimizning eng muhim talablaridan biridir. Buyuk bobomiz hazrat Alisher Navoiy aytganlaridek, ota-onani hurmat qilish «...farzandlar uchun majburiyatdir. Bu ikkisiga xizmatni birdek qil, xizmating qancha ortiq bo'lsa ham kam deb bil. Otang oldida boshingni fido qilib, onang boshi uchun butun jismingni sadaqa qilsang arziydi! Ikki dunyoyining obod bo'lishni istasang, shu ikki odamning roziligini ol! Tunu kuningga nur berib turgan - birisini oy deb bil, ikkinchisini quyosh. Ularning so'zlaridan tashqari bir narsa yozma, ular chizgan chiziqdan tashqariga bir qadam ham bosma. Hamma xizmatni sen odob bilan bajar, «adab» so'zidagi «dol» kabi qomatingni ham qo'y».

Har bir farzandning o'z ota-onasini e'zozlashi farzandlik burchi va jamiyat oldidagi mas'uliyati sanaladi. Ota-onani e'zozlashning quyidagi sharqona talablariga hammamiz amal qilishimiz ham farz, ham qarz, farzandlik burchimizdir: Ota-onaga taom berish, ozoda qilib kiyintirib qo'yish, kasal bo'lganda shifokorga ko'rsatish, kerakli dori-darmonni keltirib berish, Doimo hol-axvol, sihat-salomatliklarini so'rab turish, ota-ona oldida «uf» tortmaslik, gerdaymaslik lozim bo'ladi. Ota-ona norizo bo'lgan ishni qilmaslik, aroq ichma, giyohvandlik qilma, yomonga qo'shilma, desa qo'shilmaslik kerak bo'ladi. Ko'chada yurganda otadan oldin yurmaslik, otadan avval ovqatga, dasturxonga qo'l uzatmaslik, otadan avval o'tirmaslik, otadan ko'ra poygakda o'tirish, otaning oldida oyoqni o'zatiib yonboshlab olish bizning axloq-odobimizga kirmaydi. Ota-ona chaqirganda labbay deb javob qaytarish, nima ish qilayotgan bo'lsa, hech ikkilanmasdan darrov ularga javob berish farzandlik burchi hisoblanadi. Shunda ota-ona o'z farzandidan rozi bo'ladi. Ota-onaning roziligini olgan farzand baraka topadi, ishi o'ngidan keladi, oldiga qo'ygan maqsadiga erishadi. Ota rozi - xudo rozi, degan hikmatda gap ko'p. Ota-onasi norizo bo'lgan farzand kechgacha yugursa ham, ishining barakasi bo'lmaydi, biri ikkiga aylanmaydi. Turmushga chiqish, uylanishda ota-onaning roziligini, oq fotixasini olishda hikmat ko'p. Yuqoridagilarning hammasi biz uchun bir hovuch oltin, xazina. Kelgusi hayotimiz uchun poydevor qo'yish demakdir. Bu dunyo qaytar dunyo, nima eksang shuni o'rasan. Siz ota-onangizga nima qilgan bo'lsangiz, u sizga farzandlaringizdan qaytadi. Bu ham tabiat qonuni bo'lsa ne ajab!

Ota-onani hurmat qilishning ulug'vorligi haqidagi ba'zi ibratli fikrlarni hadislardan keltirib o'tamiz. «Qaysi bir musulmon farzandi savob umidi bilan ertalab ota-onasini ziyorat qilsa, Olloh taolo unga jannatdan ikkita eshik ochadi. Agar ulardan bittasini ziyorat qilsa, unga jannatning bir eshigini ochadi. Bola ota-onasidan qaysi birini xafa qilsa, uni rozi qilmaguncha, Olloh taolo undan rozi bo'lmaydi»; «Kim ota-onasini rozi qilsa, unga tubo (jannatdagi daraxt) nasib bo'lib, Olloh taolo uning umrini ham ziyoda qiladi»; «Uch toifa kishilarning duosi, hech shubhasiz, Olloh taolo qoshida maqbuldir: mazlum kishining duosi, musofirning duosi va ota-onaning duosi»; «Ota-onalarning keksaygan vaqtda har ikkisini yoki biri bo'lmaganda boshqasini rozi qilib, jannatiy bo'lib olmagan farzand xor bo'lsin, xor bo'lsin va yana xor bo'lsin»; «Ota-onaga itoat qilish - tangriga itoat qilishdir. Uni oldida gunoh qilish tangri oldida gunoh ish qilish bilan barobardir» va boshqalar.

Yuqorida farzandning ota-ona oldidagi burchi haqida fikr yuritdik. Ota-onaning ham farzand oldidagi burchi nihoyatda katta va mas'uliyatlidir. Farzandlarning kelajakda qanday ma'naviyat egasi bo'lishi ko'p jihatdan ota-ona, u bergan tarbiyaga bo'g'liq. Har bir ota-ona farzandi oldida o'z otalik, onalik burchini to'liq his etishi, unga javobgarligini ma'nan anglab yetishi kerak.

Sobiq sho`rolar davrida ozroq vaqt milliy va ma'naviy tarbiya chetga surib qo'yildi. Oqibatda bolalar tarbiyasida ota-ona mas'uliyati pasayib ketganligi hech kimga sir emas. Vaholanki bola, o'sib kelayotgan yosh avlod tarbiyasida ota-ona beradigan tarbiya juda muhim ahamiyatga ega. Farzand tarbiyasi quyidagi bosqichlarda amalga oshirilishini har bir ota-ona yaxshi bilishi foydadan holi bo'lmaydi:

Birinchi bosqich;

- nasl tarbiyasi, ya'ni bola tarbiyasi

- bola tug'ilmasdan uch-to'rt yil oldin boshlanishi kerak. Ya'ni bulg'usi ona va otaning sog'ligi, farzand tarbiyalashga mas'ulligini hisobga olish lozim bo'ladi. Bu - bola, farzand ko'rishni istagan ota-onaning bo'lajak farzandlari taqdiriga mas'uliyat bilan qarab, o'zlarining salomatliklarini yaxshilashlarini nazarda tutadi.

Ikkinchi bosqich;

- homiladorlik davridagi parvarish. Bu masala o'ta muhim, o'ta ahamiyatli bo'lib, bizda bu eng qoloq soha bo'lib kelmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda homiladorlik davri tug'ilajak inson taqdirining 60 foizini belgilashi ko'zda tutiladi. Bu davrdagi chora-tadbirlar aksariyat ota-onalar tomonidan amalga oshiriladi.

Uchinchi davr;

- bola tug'ilgandan to 6-7 yoshgacha bo'lgan davr. Shu davrga kelib, bola ma'naviyatining asosiy kurtaklari shakllanib bo'ladi. Ana shu ma'naviy kurtaklarni parvarishlash va yanada rivojlantirish davri boshlanadi.

Ma'naviy barkamollik, balki, beshikdagi allaning mazmunidan bolani kiyintirish-u uni halol luqma bilan boqishdan boshlanishi mumkin. Xazrati Baxouddin Naqshband aytganlaridek, insondagi yaxshi fe'llar, amallar halol luqmadandir. Demak, ota-ona farzandini halol luqma bilan boqsa, u farzand ma'nun pok va halol bo'lib voyaga etadi. Biz sho'rolar zamonida buni unuta yozdik, ahamiyat bermadik, boz ustiga tarbiyani ham tuzim o'z manfaatlariga moslashtirib, uni o'z qo'lga oldi.

Xulosa va takliflar

Xulosa shuki, bola tarbiyasini dono xalqimiz aytganidek, u hali tug'ilmasdan ota, ona va butun oila a'zolari hamjixatligida boshlashimiz lozim bo'ladi. Olamda barcha narsa juft-juft bo'lib yaratilgan. Juft bo'lib yashash tabiat qonuni, taqozosi. Lekin oila bo'lib yashash barcha maxluqotlar orasida faqat odam nasliga xosdir.

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Bekmurodov M, Rashidova M, "Mo'zeyShunoslik".T.2006 yil.
2. B.I.Fransiv" Tafakkur gulshani".T.1981 yil.
3. Kaykovus "Qobusnoma".T.1994 yil.
4. Yusupov YE. T.199." Madaniy marifiy faoliyat asoslari".T. 2000 yil.

5. Shavkat o'g'li N. X. YOSHLARDA MA'NAVIY-MAFKURAVIY IMMUNITETNI MUSTAHKAMLASHDA INTERNETNING ROLI //PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL. – 2022. – №. 3 (18).
6. Shavkat o'g'li N. X. THREATS TO INFORMATION SECURITY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – T. 22. – С. 229-231.
7. Shavkat o'g'li N. X. AXBOROT XURUJINING O 'SMIRLAR HAYOTIGA TA'SIRI //QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI. – 2023. – С. 1285-1287.
8. Shavkat o'g'li N. X. YUKSAK AXBOROT MADANIYATI–INTERNET-MAKON RESURSLARIDAN RATSIONAL FOYDALANISH SHARTI //Research Focus International Scientific Journal. – 2023. – T. 2. – №. 6. – С. 105-110.
9. Shavkat o'g'li N. X. ИНТЕРНЕТ-МАКОН ИМКОНИЯТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШДА АХЛОҚИЙ МАДАНИЯТНИНГ АҲАМИЯТИ //The Role of Exact Sciences in the Era of Modern Development. – 2023. – T. 1. – №. 3. – С. 4-9.
10. Nomozov X. INTERNET-MAKON MOHIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIY TARKIBI //Farg'ona davlat universiteti. – 2023. – №. 3. – С. 67-67.
11. Номозов Х. ИНТЕРНЕТ-МАКОН ТАЪСИРИДА СОДИР БЎЛАЁТГАН НЕГАТИВ ИЖТИМОЙЛАШУВ ШАКЛЛАРИ //Философия и право. – 2023. – Т. 26. – №. 3. – С. 232-235.
12. Nomozov X. INTERNET-MAKON RESURSLARIDAN FOYDALANISH SOHALARI //Development and innovations in science. – 2023. – T. 2. – №. 7. – С. 8-14.